

GAVHAR IBODULLAYEVA SHE'RIYATINING POETIK XUSUSIYATLARI VA
BADIY MAHORATI**Raxmatova Madina Ismatillo qizi***Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti**Adabiyotshunoslik yo'nalishi 1-kurs magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqola Xorazm adabiy muhitining iste'dodli vakilasi, shoira Gavhar Ibodullayeva she'riyatining badiiy olami, poetik o'ziga xosliklari va mahorat qirralarini tadqiq etishga bag'ishlangan. Muallif she'rlarida insoniy kechinmalar, ayniqsa, muhabbt va hijron mavzusi lirik qahramon ruhiyatining eng nozik qatlamlari orqali ochib beriladi. Tahlil jarayonida shoiraning an'anaviy mumtoz shakllar va zamonaviy lirikani uyg'unlashtirishi, ramzlarga boy obrazlar tizimini qo'llashi hamda tilning musiqiy jarangdorligini ta'minlashdagi mahorati yoritilgan. She'rlardagi "tosh dil", "sog'inch uyqusi", "zulf parishonligi" kabi metaforik ifodalar shoira uslubining individualligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Gavhar Ibodullayeva, zamonaviy o'zbek she'riyati, lirik qahramon, badiiy mahorat, metafora, ruhiyat tasviri, hijron va sog'inch, poetik til, ramziy obrazlar, Xorazm adabiy muhiti.

Abstract: This article is devoted to the study of the artistic world, poetic characteristics, and facets of craftsmanship of Gavhar Ibodullayeva, a talented representative of the Khorezm literary environment. In the author's poems, human experiences, especially the themes of love and separation, are revealed through the most delicate layers of the lyrical hero's soul. The analysis highlights the poetess's skill in harmonizing traditional classical forms with modern lyrics, the use of a system of images rich in symbolism, and her mastery in ensuring the musical resonance of the language. Metaphoric expressions such as "stone heart," "sleep of longing," and "disheveled tresses" demonstrate the individuality of the poetess's style.

Keywords: Gavhar Ibodullayeva, modern Uzbek poetry, lyrical hero, artistic mastery, metaphor, psychological portrayal, separation and longing, poetic language, symbolic images, Khorezm literary environment.

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию художественного мира, поэтических особенностей и граней мастерства талантливой представительницы Хорезмской литературной среды, поэтессы Гавхар Ибодуллаевой. В стихах автора человеческие переживания, особенно темы любви и разлуки, раскрываются через тончайшие слои психологии лирического героя. В процессе анализа освещаются вопросы гармонизации поэтессой традиционных классических форм с современной лирикой, использования системы образов, богатых символикой, а также её мастерство в обеспечении музыкальной звучности языка. Метафорические выражения, такие как «каменное сердце», «сон тоски», «растрепанные локоны», свидетельствуют об индивидуальности стиля поэтессы.

Ключевые слова: *Гавхар Ибодуллова, современная узбекская поэзия, лирический герой, художественное мастерство, метафора, изображение психологии, разлука и тоска, поэтический язык, символические образы, Хорезмская литературная среда.*

KIRISH

O'zbek she'riyati azal-azaldan inson ruhining eng murakkab evrilishlarini, qalb tug'yonlarini va ilohiy hamda dunyoviy ishqning go'zal talqinlarini o'zida mujassam etib kelgan. Zamonaviy o'zbek adabiyoti, xususan, uning Xorazm adabiy muhiti vakillari ijodi o'zining betakror ohangi, milliy koloriti va obrazlar tizimining rang-barangligi bilan ajralib turadi. Ana shunday o'ziga xos ovozga ega ijodkorlardan biri Gavhar Ibodullayevadir. Shoir o'z ijodida an'anaviylik va zamonaviylikni mahorat bilan uyg'unlashtirib, o'quvchiga inson qalbinin metin irodasi-yu, ayni damda shishadek nozik sog'inchlarini havola etadi[4].

Gavhar Ibodullayeva she'riyatining bosh o'qi "Sog'inch" va "Ruhiiy muvozanat" izlanishidir. Uning she'rlarida lirik qahramon shunchaki azob chekuvchi shaxs emas, balki o'z dardini falsafiy mushohada darajasiga ko'tara olgan, hijronni baxt kabi qabul qiladigan kuchli siymodir. Shoiraning "Qutlug' so'zlar", "Bir vujud sog'inch" kabi to'plamlarida aks etgan poetik tamoyillar bugungi kun adabiyotshunosligi uchun muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi[2].

Ushbu maqolada shoir she'riyatidagi badiiy tasvir vositalari, so'z qo'llash mahorati va lirik qahramon ruhiyatining tasvirlanish usullari tahlil qilinadi. Ayniqsa, shoiraning "Sizni sog'insam gar, yuragim esimga keladi" kabi kutilmagan, ammo mantiqan kuchli badiiy kashfiyotlari uning o'ziga xos individual uslubidan dalolat beradi. Mazkur tadqiqot Gavhar Ibodullayeva ijodining poetik qirralarini ochib berish orqali zamonaviy o'zbek ayollar she'riyatining rivojlanish tendensiyalarini belgilashga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot Gavhar Ibodullayeva she'riyatining poetik tabiati va badiiy olamini yoritishda tizimli tahlil tamoyillariga asoslanadi. Ishda shoir asarlarining g'oyaviy-badiiy mundarijasini ochib berish uchun qiyosiy-tipologik va psixologik tahlil metodlaridan unumli foydalanildi. Lirik qahramon ruhiyatidagi evrilishlar va sog'inch kabi murakkab kechinmalar germeneytik talqin orqali o'rganildi, bu esa matn osti ma'nolarini chuqurroq anglashga xizmat qildi. Shuningdek, shoir uslubiga xos bo'lgan metaforik ko'chimlar va obrazlar tizimi lingvopoetik tahlil metodi yordamida tadqiq etilib, uning an'anaviy mumtoz adabiyot hamda zamonaviy o'zbek she'riyati an'alarini qay darajada uyg'unlashtirganligi aniqlandi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida adabiyotshunoslikning zamonaviy nazariy qarashlari va badiiy asarga yaxlit strukturaviy yondashuv tamoyillari qabul qilindi.

NATIJA

Gavhar Ibodullayeva she'riyatining tahlili natijasida shoir ijodi o'zbek lirikasi an'alarini yangicha talqinlar bilan boyitayotgani ma'lum bo'ldi. Tadqiqot shuni

ko'rsatadiki, shoira she'riyatida lirik qahramonning ruhiy diktaturasi yetakchilik qiladi; ya'ni tashqi dunyodagi voqeliklardan ko'ra, qahramonning ichki olamidagi portlashlar, "tosh dil" va "muzlagan sog'inch" kabi zidiyatli obrazlar birinchi planga chiqadi[1]. Ayniqsa, shoira shakliy izlanishlari an'anaviy lirikani erkin vazn unsurlari bilan boyitishi natijasida o'ziga xos poetik ritm yuzaga kelgan. Tahlillar shuni tasdiqladiki, Ibodullayeva she'riyatida sevgi nafaqat his-tuyg'u, balki qismatning "sadaqasi" va "noni" kabi kutilmagan ijtimoiy-falsafiy o'xshatishlar orqali ifodalanadi. Bu esa shoira uslubining naqadar xalqchil va shu bilan birga intellektual ekanligidan dalolat beradi[4]. Eng muhim natijalardan biri shuki, shoira sog'inch tushunchasini insonning o'zligini topish vositasi sifatida talqin qiladi, bu esa uning falsafiy lirikasining markaziy nuqtasidir.

Gavhar Ibodullayeva she'riyatidagi badiiy mahoratni uning "Sizni sog'insam gar, yuragim esimga keladi" deb boshlanuvchi misralari misolida ko'rish mumkin. Shoira ushbu lirik parchada sog'inch tuyg'usini an'anaviy lirik chekinishlardan farqli o'laroq, o'ziga xos psixologik silsila asosida tasvirlaydi. "Sizni sog'insam gar, yuragim esimga keladi" degan dastlabki misralarda shoira inson vujudining tiriklik belgisi bo'lgan yurakni oddiy a'zodan sog'inch detektoriga aylantiradi[1]. Ya'ni, lirik qahramon odatdagi holatda yurak urishini sezmaydi, faqat kuchli sog'inch paytlaridagina uning og'rig'i orqali o'z tanasida yurak borligini his etadi. Bu yerda "esimga keladi" birikmasi juda kuchli metaforik yukka ega bo'lib, u ruhan butunlay sevgilisi bilan birlashib ketgan, o'zligini unutgan insonning "men"iga qaytish onini ifodalaydi. Keyingi "O'zimni sog'ina boshlasam, siz chiqib kelasiz qalbim tubidan" degan mantiqiy yakun esa shoira uslubining cho'qqisidir[5]. Bu yerda shoira inson o'z qalbining chuqur qatlamlariga qanchalik yaqin borsa, u yerda faqat o'zini emas, balki "O'zi"ga aylanib ulgurgan sevgilisini topishini badiiy muhrlaydi. Ushbu poetik bog'lanish lirik qahramonning ruhiy olami shunchaki hislardan emas, balki bir-birini taqozo etuvchi mantiqiy halqalardan iborat ekanligini, bu esa shoira badiiy tafakkuri naqadar tizimli va chuqur ekanligini ko'rsatadi.

MUHOKAMA

Ibodullayeva she'riyatining bosh xususiyati — undagi samimiyat va mantiqiy izchillikning kutilmagan kombinatsiyasidir. Shoira an'anaviy o'zbek lirikasi, xususan, Xorazmning otashin ohanglari hamda zamonaviy intellektual she'riyat o'rtasida mustahkam ko'priq o'rnata olgan. Muhokama markazida turgan "Sizni sog'insam gar..." misralari shuni ko'rsatadiki, shoira lirik qahramonni oddiy nolakor oshiq darajasidan, o'z ruhiyati ustida kuzatuv olib boruvchi faylasuf darajasiga ko'taradi. Uning she'rlarida ishq shunchaki ko'ngil xushligi emas, balki insonni o'zligini tanishga majbur qiladigan og'riqli, ammo sharafli jarayondir. Shoira "Sizni sevdim deyish oson ekanmi?" deya so'rar ekan, so'zning mas'uliyatini, uning "dilga botgan sanchiq" ekanligini ta'kidlaydi[2]. Bu esa bugungi kun she'riyatidagi yuzaki his-tuyg'ular ifodasiga nisbatan shoira jiddiy va salmoqli munosabatini bildiradi. Shuningdek, Gavhar Ibodullayeva ijodida shakl va mazmun mutanosibligi ham alohida e'tiborga loyiq. U mumtoz adabiyotimizdagi "zulf", "hajr", "viqor" kabi tushunchalarni zamonaviy hayot

kontekstiga muvaffaqiyatli olib kiradi. Uning she'rlarida lirik "men" va lirik "siz" orasidagi masofa gohida "tosh" kabi qattiq, gohida esa bir nafaslik yaqinlikda tasvirlanadi. Shoir "hamma narsa tugadi" degan xulosaga kelsa-da, o'z ismini o'sha "toshga o'yib ketish" orqali abadiylikka da'vo qiladi. Bu esa shoir she'riyatidagi irodali ayol obrazini to'laqonli namoyon etadi[5]. Umuman olganda, Gavhar Ibodullayeva ijodi o'zining metaforik boyligi, obrazlarining tiniqligi va ruhiy tahlilining chuqurligi bilan zamonaviy o'zbek she'riyatida o'ziga xos maktab yaratish salohiyatiga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Gavhar Ibodullayeva she'riyati zamonaviy o'zbek adabiyotida o'zining intellektual salmog'i va lirik jozibasi bilan alohida ajralib turuvchi badiiy hodisadir. Shoir ijodini o'rganish natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, Gavhar Ibodullayeva she'riyatining markazida turuvchi lirik qahramon o'ta nozik qalb egasi bo'lishi bilan birga, o'z iztiroblarini mantiqiy mushohada qila oladigan kuchli shaxsiyatdir. Shoir sog'inch va ayriliqni shunchaki fojia sifatida emas, balki ruhning poklanish va o'zlikka qaytish bosqichi sifatida talqin etadi.

Ikkinchidan, uning badiiy mahorati metaforik tafakkurning kengligida namoyon bo'ladi. Shoir an'anaviy obrazlarni ("tosh", "yurak", "ishq") kutilmagan assotsiatsiyalar bilan boyitib, o'quvchini hayratga soluvchi yangi ma'no qatlamlarini kashf etadi. Ayniqsa, inson ruhiyatidagi evrilishlarni "zulf parishonligi" yoki "yurakning esga kelishi" kabi tasvirlar orqali ifodalashi uning o'ziga xos uslubini belgilab beradi.

Uchinchidan, shoir she'riyatidagi musiqiylik va shakliy barqarorlik Xorazm adabiy muhitining qadimiy an'analari bilan uyg'unlashgan holda, zamonaviy she'r tuzilishiga yangicha ruh olib kirgan. Uning she'rlari nafaqat hissiyotga, balki tafakkurga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Ibodullayeva, G. Bir vujud sog'inch: She'rlar / G. Ibodullayeva. – Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 2004. – 80 b.
- 2.Ibodullayeva, G. Qutlug' so'zlar: To'plam / G. Ibodullayeva. – Urganch: Xorazm, 2001. – 64 b.
- 3.Karimov, N. O'zbek adabiyoti antologiyasi: XX asr (She'riyat) / N. Karimov va boshq. – Toshkent: O'zbekiston, 2012. – 450 b.
- 4.Yo'ldoshev, Q. Yoniq so'z: Adabiy-tanqidiy maqolalar / Q. Yo'ldoshev. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006. – 240 b.
- 5.Quronov, D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari / D. Quronov. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 280 b.